

МІСЦЕ ТА РОЛЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

*ГРЖЕВА О.М., К.Е.Н., БІРЧЕНКО Н.О.,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Трансформація економічної системи України відповідно до змін світового господарства в умовах глобалізації супроводжується значним посиленням ролі економічної безпеки підприємства як фундаментальної бази економічної безпеки національної економіки в цілому. Від успішної діяльності та сталого розвитку окремих підприємств значною мірою залежить формування бюджетів різних рівнів і можливість реалізації соціальних програм, що забезпечують гідні стандарти рівня життя населення.

Головною умовою для підтримки економічної безпеки підприємства є своєчасне виявлення загроз, пов'язаних з втратою його позицій на ринку, і вибір таких напрямків його розвитку, які б забезпечили стабільність позиціонування на товарних ринках і визначали спеціалізацію його розвитку. При цьому важливе значення має формування такої інформаційної системи, яка дозволить вибрати основні характеристики та напрямки розвитку підприємства, об'єктивно охарактеризувати його фінансовий стан, фінансову стійкість і здатність до розвитку. На сьогодні вирішальною умовою забезпечення економічної безпеки підприємства стає побудова та формування такої інформаційної системи, яка буде базуватися тільки на надійній і достовірній обліковій інформації та дозволить оперативно контролювати виробничі процеси, виявляти негативні тенденції і знаходити перспективні напрямки розвитку підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В останні роки питанням економічної безпеки присвячено велику кількість наукових розробок українських та зарубіжних авторів. А саме у своїх дослідженнях економічну безпеку розглядали Є.А. Олейнікова, Т.Б. Кузенко, З.С. Варналій, А.В. Кірієнко, О.А. Грунін, В.Л. Ортинський, З. Стаховяк, Р. Дацків, Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьова, О.М. Ляшенко, Д. Ковальов, О. Судакова та ін.

Безпосередньо розвитку обліково-інформаційних систем присвячені роботи вчених: П.С. Безруких, Р.П. Булиги, О.І. Васильчук, М.А. Бахрушина, В.Б. Івашкевича, Т.П. Карпової, А.Н. Кизилова, В.В. Ковальова, Н.П. Кондракова, Н.Т. Лабинцева, М.В. Мельник, М.Р. Метьюса, Б. Ніддза, В.І. Палія, В.І. Подільського, Л.В. Попової, Я.В. Соколова, А.Е. Суглобова, А.Д. Шеремета та ін.

Проблемні питання забезпечення економічної безпеки підприємства зумовили необхідність здійснення подальшого наукового пошуку, базуючись на науковій платформі та керуючись передовим досвідом.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вивчення місця та ролі бухгалтерського обліку в забезпеченні економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному світі проблема захисту економічних інтересів підприємства є дуже актуальною, проте їй приділяється досить мало уваги з боку керівників підприємств. В умовах ринкової економіки, розвитку ринкових механізмів вельми важливим завданням економічної науки і практики господарської діяльності підприємств стає забезпечення економічної безпеки.

Економічна безпека підприємства - це стан його захищеності від негативного впливу внутрішніх та зовнішніх загроз, дестабілізуючих чинників, при якому забезпечується стійка реалізація основних комерційних інтересів і цілей статутної діяльності.

В рамках сучасних економічних концепцій економічна безпека господарюючого суб'єкта являє собою сукупність утилітарних і концептуальних чинників, які забезпечують даній системі захист від негативного впливу, перспективний розвиток, ефективність життєво важливих процесів, незалежність, можливість досягнення цілей.

Головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування тепер і високий потенціал розвитку в майбутньому.

До основних функціональних цілей економічної безпеки підприємства відноситься:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стабільності та незалежності;
- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності того чи іншого суб'єкта господарювання;
- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством;

– досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу, належної ефективності корпоративної діяльності;

– мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;

– якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;

– забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації.

Значення економічної безпеки для економіки підприємства і держави в цілому складається з її значення для кожного окремого елемента економічної системи:

– для держави – це гарантія своєчасної і повної сплати податків та зборів до бюджетів різних рівнів;

– для позабюджетних фондів – це своєчасність і повнота погашення заборгованості за відрахуваннями;

– для власників – це прибутковість й розмір прибутку, який впливає на стан та розвиток підприємства;

– для працівників підприємства та інших зацікавлених фізичних осіб – це своєчасність виплати заробітної плати та створення додаткових робочих місць;

– для постачальників і підрядників – це своєчасність і повнота виконання договірних зобов'язань;

– для комерційних банків – це своєчасність і повнота виконання зобов'язань відповідно до умов кредитних договорів;

– для інвесторів – це вигідність і ступінь ризику вкладень в підприємство.

Функціональна структура економічної безпеки включає: науково-технічну, інформаційну, інтелектуальну, фінансову, інвестиційну безпеку та безпеку зовнішньоекономічної діяльності.

Кожне підприємство, як суб'єкт економічних відносин певною мірою прагне зберігати і посилювати свою економічну безпеку всіма доступними для нього законними способами. Проблеми економічної безпеки обумовлені мінливими умовами функціонування економічних суб'єктів в ринковій економіці.

Одним з елементів забезпечення економічної безпеки підприємства є розробка заходів щодо захисту комерційної інформації про фінансово-господарську діяльність.

До відомостей, що становлять комерційну таємницю, відносяться:

- відомості про структуру виробництва, виробничі потужності, запаси сировини, матеріалів, комплектуючих виробів і готової продукції, тип і розміщення устаткування;

- відомості про особливості використовуваних і розроблюваних технологій виробництва та специфіці їх застосування;

- аналітичні довідки, звіти про діяльність підприємства в цілому і його структурних підрозділів, матеріали перевірок;

- відомості з застосовуваних організаційних методів управління підприємством;

- відомості про підготовку, прийняття та виконання рішень керівництва підприємства з комерційних, організаційних, виробничих і науково-технічних питань;

- інформація про персональні дані працівників підприємства;

- відомості про плани розширення виробництва різних видів продукції;

- відомості про плани інвестицій, закупівель і продажу продукції;

- відомості про факти проведення, цілі, предмет, результати нарад і засідань органів управління підприємством;

- відомості про підготовку та результати проведення переговорів з діловими партнерами підприємства;

- відомості про фінансові операції та стан банківських рахунків підприємства;

- відомості про боргові зобов'язання підприємства;

- відомості про рівень доходів підприємства;

- відомості про ринкової стратегії підприємства;

- відомості про застосовувані підприємством оригінальні методи продаж;

- відомості про ефективність комерційної діяльності підприємства;

- відомості про внутрішніх і зарубіжних постачальників, підрядників, покупців, компаньйонів, спонсорів, посередників та інших партнерів підприємства;

- відомості про розробку і проведення заходів щодо забезпечення безпеки підприємства.

Комерційну таємницю, крім вище названої інформації, можуть складати і інші відомості, які визначені правовласником.

Для забезпечення захисту інформації в першу необхідно

розробити ряд внутрішніх нормативних документів:

- положення про захист комерційної таємниці;
- інструкцію по роботі з документами, що містять комерційну таємницю;
- правила надання доступу до інформаційних ресурсів;
- правила роботи в корпоративній мережі;
- правила роботи в Інтернеті;
- правила вибору, зберігання і використання паролів.

Управління будь-яким підприємством неможливо без інформації або сукупності відомостей про стан фінансово-господарської діяльності підприємства. У такому контексті економічна інформація виступає як основа процесів підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень. Інформація стає основним ресурсом, вирішальним фактором економічного статусу підприємства.

Формування повної і достовірної інформації з метою управління сприяє забезпеченню економічної безпеки на рівні господарюючого суб'єкта.

У загальній сукупності економічної інформації більша частина припадає на дані бухгалтерського обліку. Розрахунки показують, що на частку бухгалтерської інформації припадає понад 70% загального обсягу економічної інформації. Саме бухгалтерський облік фіксує і накопичує всебічну синтетичну та аналітичну інформацію про стан і рух майна підприємства, джерела його утворення, господарські процеси та результати його діяльності. Тільки в бухгалтерському обліку відображається фактична інформація по кожному виду основних засобів, товарно-матеріальних запасів, трудових та фінансових ресурсів, що дозволяє здійснювати фінансову та виробничо-господарську діяльність, досягати бажаних результатів діяльності підприємства. Бухгалтерська інформація широко використовується в оперативно-технічному, статистичному обліку, для планування, прогнозування, розробки тактики і стратегії діяльності підприємства на довготривалий період.

За даними світової статистики втрата лише 20% інформації веде до розорення 65% господарюючих суб'єктів [1]. Тому організація бухгалтерського обліку на підприємстві є досить важливим етапом в роботі підприємства, оскільки в подальшому від неї буде залежати ефективне функціонування підприємства і його безпека.

Інформація, що формується в бухгалтерському обліку, повинна бути надійною, повною, достовірною, тобто не містити істотних помилок і упереджених оцінок. Щоб бути надійною, інформація

повинна об'єктивно відображати факти господарської діяльності. Факти господарської діяльності повинні відображатися в бухгалтерському обліку не тільки з їх правової форми, а й з їх економічного змісту і умов господарювання.

До основних джерел загрози економічній безпеці підприємства, що формуються в системі її бухгалтерського обліку, можна віднести:

- порядок внутрішнього регулювання бухгалтерського обліку на підприємстві (Положення про бухгалтерську службу, облікова політика для цілей фінансового, управлінського і податкового обліку, форма бухгалтерського обліку);

- функціонування облікової системи (збір первинних облікових даних, формування облікових реєстрів, зберігання і захист бухгалтерської інформації, формування та подання бухгалтерської звітності);

- порушення вимог законодавства України;

- персонал підприємства (керівництво, персонал бухгалтерської служби, інший персонал) [4].

Ризики в бухгалтерському обліку підлягають управлінню, тобто підготовці та реалізації заходів, що мають на меті знизити небезпеку помилкового рішення і зменшити можливі негативні наслідки небажаного розвитку подій в ході реалізації. З метою організації інформаційної безпеки систем обліку слід дотримуватися певних заходів:

- провести аналіз облікових систем організації та розробити заходи щодо їх вдосконалення та розвитку;

- призначити відповідальних осіб за контролем руху внутрішньої документації;

- оперативно ознайомлювати співробітників з інформацією, що надходить;

- довести до всіх співробітників інструкції по зберіганню інформації та отримати від них розписки про нерозголошення таємниці;

- забезпечити знищення документів і записів, що не використовуються.

Підприємство є власником бухгалтерської інформації, що містить комерційну таємницю, тому має право визначити перелік осіб, які можуть володіти, розпоряджатися, визначити правила обробки, а також ставити інші умови щодо збереження комерційної таємниці. За умови дотримання необхідних заходів організації бухгалтерського обліку власник має право на юридичний захист даних, що дозволить

підвищити відповідальність облікового персоналу та зберегти активи підприємства, які йому належить. Перш за все, потрібно визначити перелік бухгалтерської інформації, що становить комерційну таємницю підприємства, а також розробити внутрішні розпорядчі документи в частині захисту бухгалтерської інформації, серед яких виділимо наступні: посадові інструкції бухгалтерів з урахуванням вимог економічної безпеки, угоду про нерозголошення інформації, що становить комерційну таємницю. Це дозволить забезпечити дотримання економічної безпеки підприємства та впровадити на підприємстві систему комерційної таємниці.

На нашу думку, до складу принципів організації бухгалтерського обліку слід включити наступні принципи: безпеки та контролю бухгалтерських даних, комплексності, розподілу обов'язків бухгалтерів відповідно до вирішуваних завдань, що дасть можливість впровадження комплексної системи заходів організації бухгалтерського обліку, метою якого буде посилення функції збереження власності і забезпечення безперервності діяльності підприємства. Кожен співробітник підприємства, незалежно від його посади повинен володіти тільки тією інформацією, яка йому необхідна для роботи.

Забезпечення заходів щодо захисту облікової інформації є складовим елементом в діяльності служби безпеки та бухгалтерської служби підприємства й гарантією стабільного функціонування бізнесу підприємства в умовах конкурентної боротьби.

Висновки. Раціональна та системна організація бухгалтерського обліку дозволяє виявити проблеми і скорегувати відповідно діяльність підприємства до того, як ці проблеми переростуть в кризу і негативно вплинуть на його економічну безпеку. Застосування всіх складових комплексної системи заходів організації бухгалтерського обліку забезпечує виконання бухгалтерським обліком основних його функцій. Необхідність впровадження комплексної системи заходів організації бухгалтерського обліку пов'язана з необхідністю підвищити відповідальність облікового персоналу на вимогу внутрішніх розпорядчих документів, які передбачають захист бухгалтерської інформації, що становить комерційну таємницю підприємства. Дотримання вимог щодо захисту облікової інформації підприємства гарантує його ефективне функціонування та значний потенціал розвитку в майбутньому.

Література.

1. Белокуров В.В. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия [Электронный ресурс] / В.В. Белокуров. – Режим доступа: <http://www.safetyfactor.ru>.
2. Варналій З.С. Економічна безпека: [навчальний посібник] / З.С. Варналій. – К. : Знання, 2009. – 647 с.
3. Васильків Т.Г. Економічна безпека підприємництва в Україні: стратегія та механізми зміцнення: [монографія] / Т.Г. Васильків; Національний інститут стратегічних досліджень. – Львів : Арал, 2008. – 384 с.
4. Вознесенская Н.В. Роль организации бухгалтерского учета в обеспечении экономической безопасности предприятия / Н.В. Вознесенская, М.В. Львова // Экономика и управление: новые вызовы и перспективы. – 2010. – № 1. – С. 250-252.
5. Дацків Р.М. Економічна безпека держави в умовах глобальної конкуренції / Р.М. Дацків. – Львів : Центр Європи, 2006. – 159 с.
6. Діденко Є.О. Управління економічною безпекою підприємства: автореферат дис. канд. екон. наук: 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами діяльності): захищена 14.02.2012 / Є.О. Діденко; КНУТД. – К. : КНУТД, 2012. – 20 с.
7. Дулеба Н.В. Дослідження трансформації поняття «Економічна безпека підприємства» / Н.В. Дулеба. // Ефективна економіка. – 2010. – № 5. – С. 23-27.
8. Кайлюк Є.М. Стратегічний менеджмент: [навчальний посібник] / Є.М. Кайлюк, В.М. Андреева, В.В. Гриненко. – Х. : ХНАМГ, 2010. – 279 с.
9. Ткач В.О. Економічна безпека в умовах ринкових відносин / В.О. Ткач // Європейський вектор економічного розвитку. – 2011. – № 1. – С. 228-234.
10. Шевченко І. Особливості формування економічної безпеки підприємства / І. Шевченко // Наука молода. – 2010. – № 10. – С. 178-181.

References.

1. Belokurov V.V. Struktura funkcional'nyh sostavljajushhih jekonomicheskoj bezopasnosti predpriyatija [The structure of the functional components of economic security of enterprise]. (n.d.). *safetyfactor.ru* Retrieved from <http://www.safetyfactor.ru> [in Russian].
2. Varnalii Z.S. (2009). *Ekonomichna bezpeka [Economic security]*. Kyiv: Znannia, p. 647 [in Ukrainian].

3. Vasyukiv T.H. (2008). *Ekonomichna bezpeka pidpriemnytstva v Ukraini: stratehiia ta mekhanizmy zmitsnennia* [Economic security of business in Ukraine: strategy and mechanisms for strengthening]. Lviv: Aral, p. 384 [in Ukrainian].

4. Voznesenskaja N.V. (2010). Rol' organizacii buhgalterskogo ucheta v obespechenii jekonomicheskoi bezopasnosti predpriatija [The role of accounting in the economic security of the enterprise]. *Jekonomika i upravlenie: novye vyzovy i perspektivy – Economy and management: new challenges and prospects*, No 1, pp. 250-252 [in Russian].

5. Datskiv R.M. (2006). *Ekonomichna bezpeka derzhavy v umovakh globalnoi konkurentsii* [The state's economic security in conditions of global competition]. Lviv: Tsentr Yevropy, p. 159 [in Ukrainian].

6. Didenko Ie.O. (2012). Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva [Management of economic security of enterprise]. *Abstract of dissertation of candidate of economic Sciences*. Kyiv: KNUVD, p. 20 [in Ukrainian].

7. Duleba N.V. (2010). Doslidzhennia transformatsii poniattia «Ekonomichna bezpeka pidpriemstva» [A study of the transformation of the concept «Economic security of enterprise»]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, No 5, pp. 23-27 [in Ukrainian].

8. Kailiuk Ie.M., Andrieieva V.M., and Hrynenko V.V. (2010). *Stratehichniy menedzhment* [Strategic management]. Kharkov: KhNAMH, p. 279 [in Ukrainian].

9. Tkach V.O. (2011). Ekonomichna bezpeka v umovakh rynkovykh vidnosyn [Economic security in the conditions of market relations]. *Yevropejskyi vektor ekonomichnogo rozvytku – European vector of economic development*, No 1, pp. 228-234 [in Ukrainian].

10. Shevchenko I. (2010). Osoblyvosti formuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Features of formation of economic security of enterprise]. *Nauka moloda – A young science*, No 10, pp. 178-181 [in Ukrainian].

Анотація.

Гіржева О.М., Бірченко Н.О. Місце та роль бухгалтерського обліку в системі економічної безпеки підприємства.

У даній статті розглядається роль бухгалтерського обліку в забезпеченні економічної безпеки підприємства. Визначаються цілі, функції та завдання даних категорій в аспекті забезпечення економічної безпеки підприємства. Зазначено, що забезпечення заходів щодо раціональної організації обліку та захисту облікової інформації є складовим елементом економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: бухгалтерський облік, економічна безпека, національна економіка, обліково-інформаційні системи.

Аннотация.

Гиржева О.Н., Бірченко Н.А. Место и роль бухгалтерского учета в системе экономической безопасности предприятия.

В данной статье рассматривается роль бухгалтерского учета в обеспечении экономической безопасности предприятия. Определяются цели, функции и задачи данных категорий в аспекте обеспечения экономической безопасности предприятия. Указано, что обеспечение мероприятий по рациональной организации учета и защиты учетной информации является составным элементом экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, экономическая безопасность, национальная экономика, учетно-информационные системы.

Abstract.

Hirzheva O.M., Birchenko N.O. The place and role of accounting in the system of economic security of the enterprise.

This article discusses the role of accounting in providing economic security. Defined objectives, functions and tasks of these categories in terms of providing economic security. Indicated that measures to ensure the rational organization of accounting and accounting information protection is an integral part of economic security.

Key words: accounting, economic security, national economy, accounting information system.

УДК 347.1

АНАЛІЗ СТАНУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

**ДУДНИК О.В., К.Е.Н., СТ. ВИКЛАДАЧ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах інформація у будь-якому вигляді є одним з головних ресурсів цивілізації і отримує статус домінанти в економічному житті. Інформація, що становить суспільний інтерес - категорія, що є предметом осмислення майже кожного сучасного дослідження, пов'язаного з питаннями свободи слова чи доступом до інформації. Природою такої зацікавленості є набутий практичний попит, оскільки визнання певної інформації суспільно значимою забезпечує звільнення від відповідальності за розголошення інформації, що має статус інформації з обмеженим доступом. Крім того, від організації